

ЗВІТ
ПРО РЕЗУЛЬТАТИ
ОПИТУВАННЯ ПІДПРИЄМЦІВ
**ПІВНІЧНО-ЗАХІДНОГО
СУБРЕГІОНУ ЛУГАНСЬКОЇ
ОБЛАСТІ**

Матеріали до плану Стратегічного розвитку

Розроблено Комітетом економічного розвитку Північно-Західного субрегіону Луганської області за підтримки американського народу, наданій через Агентство США з міжнародного розвитку (АМР США) в рамках Проекту «Локальні інвестиції та національна конкурентоспроможність».

Погляди авторів, висловлені в даному звіті можуть не співпадати з поглядами Агентства США з міжнародного розвитку або Уряду Сполучених Штатів Америки.

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

Березень 2010 р.

Зміст

I.	ВСТУП.....	3
II.	МЕТОДОЛОГІЯ ТА ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	3
III.	ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ. РЕЗЮМЕ.....	3
IV.	РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ.....	6
1.	Статус підприємств.....	6
2.	Загальний стан бізнесу.....	7
3.	Клієнти	8
4.	Питання праці та зайнятості.....	12
5.	Нерухомість	16
6.	Послуги та відносини з органами місцевої влади.....	18
7.	Критичні питання	21
8.	Перспективні галузі економіки.....	22
9.	Загальні враження	23
V.	УЗАГАЛЬНЕНИЙ ВИСНОВОК.....	25

I. ВСТУП

У січні-лютому 2010 року було проведено опитування роботодавців Північно-Західного субрегіону Луганської області (об'єднання територіальних громад міст Северодонецьк, Лисичанськ, Рубіжне та Кременського району). Це опитування є елементом процесу стратегічного планування економічного розвитку з залученням представників громади, який визначатиме економічне майбутнє субрегіону, його здатність конкурувати із іншими промисловими агломераціями України та Луганської області за інвестиції, матеріальні та трудові ресурси тощо. Метою опитування було отримання корисної та достовірної інформації для членів Комітету з економічного розвитку Північно-Західного субрегіону Луганської області (КЕР) стосовно думки тих, хто здійснює інвестиції та створює робочі місця у містах Северодонецьк, Лисичанськ, Рубіжне та Кременському районі. Серед питань анкети - історія і статус підприємств, характер бізнесу, робоча сила та персонал, інформація про розміщення підприємств, послуги, що надаються органами влади та місцевого самоврядування, рівень стосунків з ними.

Цікавим елементом опитування стали питання стосовно оцінювання підприємцями умов ведення бізнесу на території Північно-Західного субрегіону Луганської області (тобто на території об'єднаних громад міст Северодонецьк, Лисичанськ, Рубіжне та Кременського району), а також питання стосовно вибору двох галузей економіки з точки перспективного огляду економічного розвитку субрегіону.

Результати оцінювання є дуже важливими при розробці стратегічного плану підвищення регіональної інвестиційної конкурентоспроможності економічно об'єднаних територіальних громад міст Северодонецьк, Лисичанськ, Рубіжне та Кременського району.

II. МЕТОДОЛОГІЯ ТА ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

До 01 лютого 2010 року було заповнено **155 анкет**. У переліку для опитування значну частку склали малі суб'єкти підприємницької діяльності (далі СПД), як юридичні так і фізичні особи (**81 підприємство та підприємець** із кількістю працівників до 50 осіб). **47 підприємств** представляють середній бізнес (50-250 працівників). **27 підприємств** представляють великий бізнес із кількістю працівників понад 250 осіб. У цьому звіті зведено узагальнені відповіді юридичних та фізичних осіб підприємців, що працюють на території Північно-Західного субрегіону Луганської області.

В опитуванні взяли участь СПД субрегіону з кількістю працівників від **1 до 6061 осіб**. Для отримання якомога повніших і відвертіших відповідей, респондентів запевнили, що цей звіт не буде містити посилань на конкретні підприємства, а інформація в анкетах є конфіденційною.

Зрозуміло, що опитування 155 СПД не може абсолютно відобразити думку всієї бізнесової спільноти субрегіону, але ці суб'єкти - динамічний, зростаючий сектор малого, середнього та великого бізнесу, репрезентують частину субрегіональної економіки і є джерелом створення нових робочих місць. Їх відповіді дають можливість порівняти результати цього опитування з результатами аналогічних опитувань, проведених в інших субрегіонах України та Луганської області.

III. ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ. РЕЗЮМЕ

1. Більшість опитаних підприємств (91 із 155) були засновані після 1990 року, і 64 із загального числа опитаних - є «продовжувачами справи» традиційних галузей та своїх попередників. Значна частина новостворених підприємств – це переважно малі та середні підприємства. Ці підприємства представлені обробною промисловістю, а саме машинобудуванням та металообробкою, хімічною промисловістю, виробництвом ювелірних виробів, легкою промисловістю (швейна, целюлозо-паперова, оброблення деревини та виготовленням меблів), харчовою промисловістю та переробкою сільськогосподарської продукції, будівництвом, транспортом. Значна частина малих та середніх підприємств представлена сферою торгівлі та надання послуг, у тому числі у житлово-комунальному господарстві та сфері туризму, сферою будівництва та транспорту. Представлені також підприємства, які займаються науковими розробками та електронікою.

- Традиційні галузі трьох міст та району представлені нафтохімічною та добувною промисловістю (видобуток вугілля та природного газу), теплоенергетикою (виробництво та збут теплової енергії), машинобудуванням, целюлозо-паперовою та харчовою промисловістю.
2. Загальна чисельність працівників з повним робочим днем на всіх підприємствах, що брали участь в обстеженні, становила у 2009 році **31 406 осіб**. Зниження кількості робочих місць відбувається як на підприємствах крупного так і середнього та малого бізнесу. Однак, особливо переважним зменшенням кількості робочих місць у 2008-2009 році відбулося у секторі малих та середніх підприємств. Фінансово-економічна криза в Україні, яка розгорнулася за останні роки, більше вплинула саме на малий та середній бізнес, який постраждав в першу чергу і в Північно-Західному субрегіоні Луганської області.
  3. Північно-Західний субрегіон Луганської області у порівнянні із Центрально-луганським субрегіоном виглядає вагомніше з точки зору роботодавців. Але тенденції вивільнення робочої сили 2008 – 2009 років однакові для двох субрегіонів Луганської області. І більш позитивна тенденція збільшення прогнозних показників кількості робочих місць на 2010 років також однакова для двох субрегіонів. Цьому сприятимуть інвестиції у розвиток виробництва та сферу послуг, які підприємства планують здійснити вже у період 2010-2011 рр. Залучивши інвестиції, підприємці (31 із 155 опитаних підприємств) планують створити у 2010-2011 рр. додатково **1028 робочих місць**.
  4. Частка задіяної **жіночої праці** у 2009 році становила 33,2% проти 2008 року – 31,7%. Це логічно з огляду того, що в опитуванні представлені такі сектори економіки, в яких задіяна жіноча праця, а саме швейна та харчова промисловість, торгівля та сфера надання послуг. У той же час до вибірки не потрапили важливі роботодавці жінок – сфери освіти й охорони здоров'я.
Частка задіяних працівників з **вищою освітою** навпаки збільшується, починаючи з 2004 року (10,3%), 2008 рік (12,7%) та у 2009 році (14,1%).
Діючі підприємства активно використовують робочу силу **сусідніх територіальних громад**. 2004 році – 3,7 % від загальної кількості працюючих, у 2008 році – 3,2%, у 2009 році – 3,6%.
  5. Місцеві підприємці назвали чинники негативного впливу на поточний і майбутній розвиток своєї продукції чи послуг. До вагомій групи чинників увійшли: (1) загальна економічна ситуація – згадувалася 80% всіх респондентів; національне законодавство (43%), витрати на енергію – 43%, внутрішня конкуренція (32%); витрати на матеріали та комплектуючі (29%), нестача кваліфікованої робочої сили (25%), застарілі засоби виробництва (22%), недоступність фінансування (18%), процентні ставки (12%), ставлення місцевої влади (9%).
  6. Збут товарів та послуг підприємствами – респондентами, які прийняли участь у опитуванні, реалізується в основному в межах України (46%) та в межах Луганської області (48%). Хоча підприємства і мають досвід міжнародної торгівлі, але обсяги збуту товарів та послуг на міжнародних ринках досить незначний.
На сьогоднішній день можна стверджувати, що рівень експортної орієнтації Північно-Західного субрегіону Луганської області та диверсифікації клієнтів підприємств-респондентів не достатній (країни СНД, в основному Росія – 4%, країни Європи – 1%, країни світу – 1%).
  7. Субрегіон у порівнянні із містами окремо має більш різноманітні форми власності та досить цікавий досвід діяльності підприємств із іноземним капіталом. 8% власності опитаних респондентів належить державі, 34% - юридичним особам, 33%- фізичним особам – резидентам України. 17% - знаходиться у комунальній власності територіальних громад міст Алчевська, Стаханова, Брянки. У структурі власності субрегіону представлений також іноземний капітал 8% .
  8. Підприємницькі структури, які планують здійснювати інвестиції у Північно-Західному субрегіоні Луганської області вказали суми ймовірних інвестицій (31 підприємство), що мають бути вкладені у період 2010-2012 років. Відповідно ті ж самі підприємства (31 підприємство) вказали кількість запланованих нових робочих місць. Підприємства планують модернізацію або вдосконалення існуючих споруд та/або технологій, здебільшого на постійній основі. Планується вкласти близько **72 650 тис. грн.** і створити при цьому **1028 нових робочих місць**, з них майже 47 % запланував створити малий бізнес – **482 робочих місця**, 33% - середній бізнес – **343 робочих місця**. Якщо ці цифри виявляться реальними, це, безперечно допоможе зростанню місцевої економіки. Хоча новостворених робочих місць (1028), їх кількість є надто малою. Виглядає, що підприємства міста не бажають повідомляти про створення додаткових робочих місць.

9. Середній збут усіх опитаних підприємств субрегіону на одного працівника, знаходиться на досить високому рівні і складає **572 210 грн.** на рік, у тому числі у місті Северодонецьку цей показник складає - 131 028 грн., у місті Лисичанську цей показник досить високий і складає 792 088, у місті Рубіжному – 257 683, у Кременському районі – 120 594 грн.
10. Рівень задоволення роботодавців субрегіону якістю робочої сили на думку респондентів є наступним: 29% працівників є відмінними, 51% – добрими, 17%– задовільними і 3% - поганими.
11. Фактична середня місячна заробітна плата на опитаних підприємствах становить у середньому **1857 (2009 рік) проти 1735 грн. (2008 р.).** Ми бачимо тенденцію збільшення рівня заробітної плати. Однак, не у всіх галузях зберігається така тенденція. Наприклад, у сфері машинобудування та металообробки у 2009 році спостерігалась тенденція зменшення заробітної плати з 1138 грн. (2008р.) до 893 грн. (2009р.)
9. Більшість будинків, комунальне та технологічне обладнання субрегіону знаходяться у досить незадовільному технічному стані.
10. 7 підприємств заявили про свій намір це зробити і ще 20 підприємств розглядають таку можливість. Основними причинами такого можливого кроку респонденти назвали: зміна ринкової кон'юнктури, кращий бізнес-клімат в іншому місті, низька продуктивність праці, висока вартість робочої сили, витрати на енергію, низька купівельна спроможність населення. Змінити таке рішення респондентів спонукатиме усунення перешкод діяльності СПД, зміни в регуляторній політиці, ліквідація бюрократизованої системи управління в місті. Із 155 респондентів лише 81 підприємство є власниками будівель або землі, 29 є переважно орендарями будівель і землі, 44 є власниками будівель і орендарями землі. Можливість розширення (наявний ресурс нерухомості) у даному місцезнаходженні мають тільки 72 респондента, 83 респондента такої можливості не мають. Це свідчить про певну диспропорцію у розподілі та користуванні ресурсами нерухомості і майна для розвитку бізнесу у Північно-Західному субрегіоні Луганської області.
11. Для 75 % опитаних підприємств однією з основних причин розміщення в Північно-Західному субрегіоні Луганської області є наявність покупців, для 48% - наявність постачальників сировини, для 40% - наявність постачальників компонентів, для 33% - наявність кваліфікованої робочої сили та кластеру галузей, 6% - зазначили базу для наукових досліджень і конструкторських розробок.
12. Найбільш суттєвими проблемами на думку респондентів є житлове будівництво (3,75), утримання доріг (3,59), ліцензування і надання дозволів на будівельні роботи (3,55), ліцензування і надання дозволів на ведення бізнесу (3,54). Інші послуги набрали наступні бали - підтримка малих і середніх підприємств (3,31), надання ділянок і будинків для ведення бізнесу (3,28), громадський транспорт (3,13), розвиток інфраструктури (газ, вода, каналізація, електроенергія) (3,11), збір і вивезення сміття (3,04), охорона правопорядку (2,97). Найкраще оцінювання отримала послуга збір та вивезення сміття (2,78).
13. Відчувається, що місцевий бізнес (особливо малий) очікує від міської та районної влади дієвого інформаційного обміну та реальної зацікавленості влади покращенням бізнес-клімату в субрегіоні. Невдоволення бізнесу викликає також значна бюрократична тяганина, особливо щодо видачі рішень та вирішення земельних питань, нетактовне та деколи зверхнє відношення службовців до підприємців, бюрократія, слабкий зв'язок дозвільних служб виконкому та міських служб.
14. Найбільшою популярністю серед респондентів користувалися ідеї фінансової підтримки підприємств, створення центру підтримки бізнесу, створенню податкових стимулів, активного залучення інвестицій, розвиток робочої сили.
15. Респондентам запропонували висловити свої загальні враження про органи місцевого самоврядування в особі міського голови, міської ради та міськвиконкому пілотних міст (Северодонецьк, Рубіжне, Лисичанськ) та керівництва Кременського району. Відповіді на це запитання також віддзеркалюють загальне відчуття, що міська та районна влада працюють непогано, але їм слід працювати значно краще.
16. **Цікавим було запитання щодо оцінки підприємцями бізнес-клімату Північно-Західного субрегіону Луганської області** тобто у об'єднанні сусідніх територіальних громад міст Северодонецьк, Лисичанськ, Рубіжне та Кременського району.

6 респондентів вважають субрегіон «відмінним» місцем для ведення бізнесу, а «добрим» вважають 59 респондентів. «Задовільним» місцем для ведення бізнесу субрегіон вважають представники 83 підприємств. Субрегіональний бізнес-клімат отримав 4 незадовільні оцінки. 3 респондента утрималися від відповіді.

17. Компанії також поділяють думку, що основними пріоритетними галузями виробництва у Північно-Західному субрегіоні Луганської області у майбутньому стануть хімічна промисловість та паливно-енергетичний комплекс. У меншому ступеню були зазначені наукові дослідження та розробки, агропромисловий комплекс та сфера туризму.
18. Трьома основними критичними питаннями підвищення конкурентоспроможності та залучення інвестицій Північно-Західного субрегіону Луганської області на думку підприємців є: розвиток комунальної інфраструктури, залучення інвестицій та розвиток малих та середніх підприємств.

IV. РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ

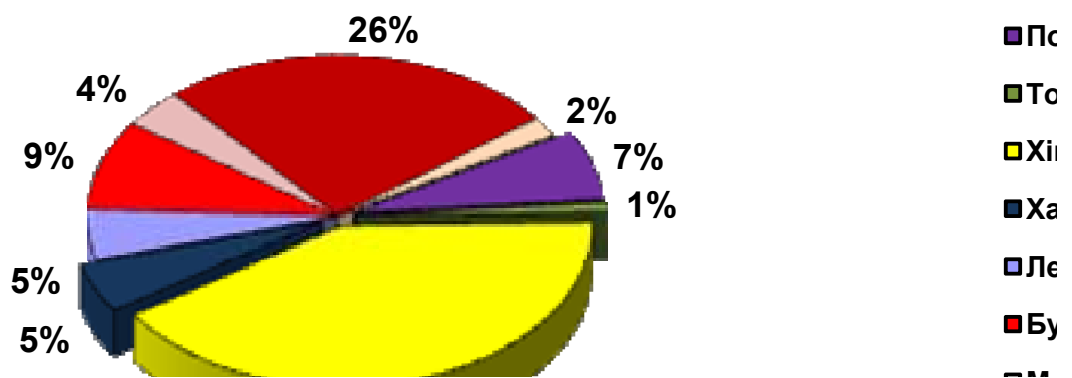
1. Статус підприємств

Більшість опитаних підприємств (91 із 155) були засновані після 1990 року, і 64 із загального числа опитаних - є «продовжувачами справи» традиційних галузей та своїх попередників.

Значна частина новостворених підприємств – це переважно малі та середні підприємства. Ці підприємства представлені обробною промисловістю, а саме машинобудуванням та металообробкою, хімічною промисловістю, виробництвом ювелірних виробів, легкою промисловістю (швейна, целюлозо-паперова, оброблення деревини та виготовленням меблів), харчовою промисловістю та переробкою сільськогосподарської продукції, будівництвом, транспортом. Значна частина малих та середніх підприємств представлена сферою торгівлі та надання послуг, у тому числі у житлово-комунальному господарстві та сфері туризму, сферою будівництва та транспорту. Представлені також підприємства, які займаються науковими розробками та електронікою.

Традиційні галузі трьох міст та району представлені нафтохімічною та добувною промисловістю (видобуток вугілля та природного газу), теплоенергетикою (виробництво та збут теплової енергії), машинобудуванням, целюлозо-паперовою та харчовою промисловістю.

Загальна кількість працівників на підприємствах - респондентах у **2009 році склала 31 406 осіб**. Структура секторів промисловості, які представлені підприємствами – респондентами (за кількістю працівників) у 2009 році представлена на мал. 1

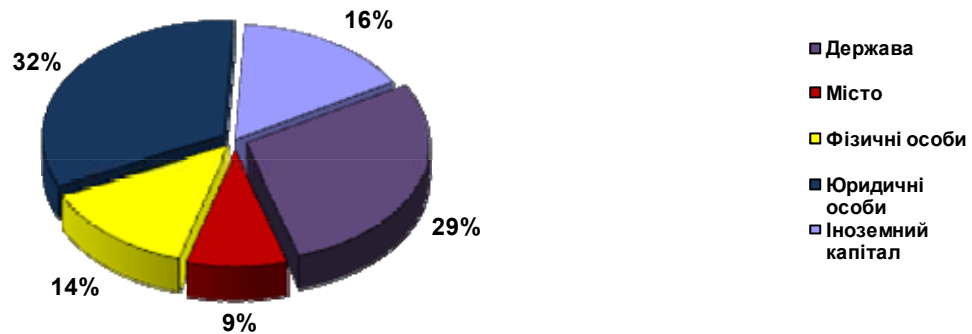

Мал. 1. Структура галузей економіки Північно-Західного субрегіону Луганської області

76 з опитаних компаній працюють в сфері виробництва, 35 – надають послуги, здійснюють монтажні та ремонтні роботи, 17 представляють роздрібну та оптову торгівлю, громадське харчування, а 23 – будівництво та транспорт, науковими розробками займається 4 компанії.

29% власності опитаних респондентів належить державі, 32% - юридичним особам, 14% - фізичним особам – резидентам України. 9% - знаходиться у комунальній власності

територіальних громад міст Северодонецька, Рубіжного, Лисичанська и Кременіського району. У структурі власності субрегіону представлений також іноземний капітал 16% (дивись мал. 2).

Мал. 2. Структура власників підприємств

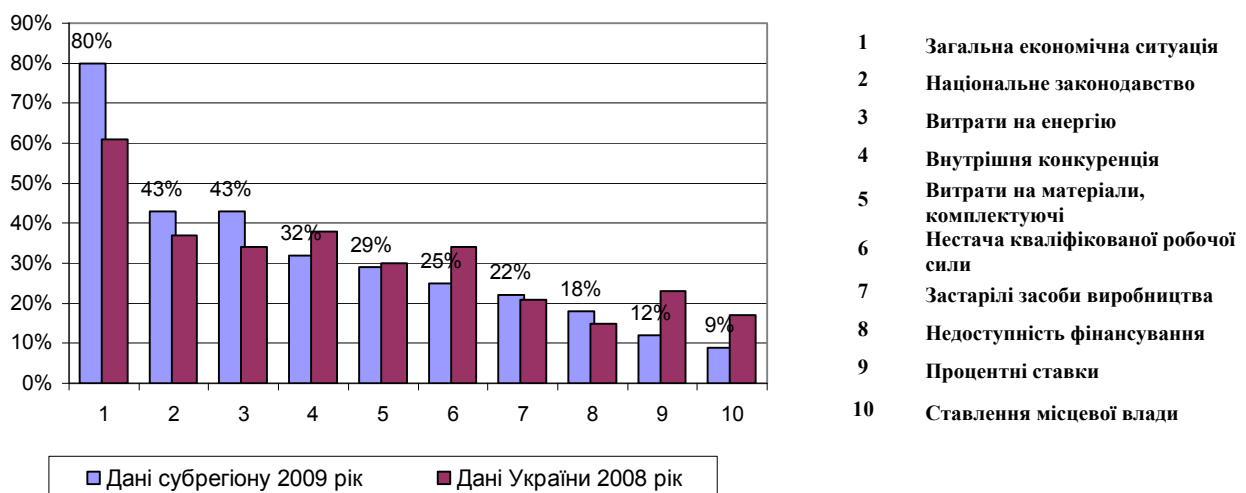
Ми бачимо, що субрегіон у порівнянні із містами окремо має більш різноманітні форми власності та досить цікавий досвід діяльності підприємств із іноземним капіталом, частка якого в загальній структурі власності складає досить вагому величину – 16%.

2. Загальний стан бізнесу

Головним сектором економіки Північно - Західного субрегіону Луганської області залишається промисловість. Саме промисловість продовжує бути головним роботодавцем (82% від загальної кількості працівників, які задіяні на опитаних підприємствах у 2009 році). У сфері послуг, торгівлі задіяно 8 % працівників. 2% працівників задіяні у сфері науки.

Новим явищем у місцевій економіці є розвиток малих і середніх підприємств після 1990 р., ці компанії здебільшого задовольняють різноманітні потреби регіональних галузей, домогосподарств і населення (59% від загальної кількості опитаних).

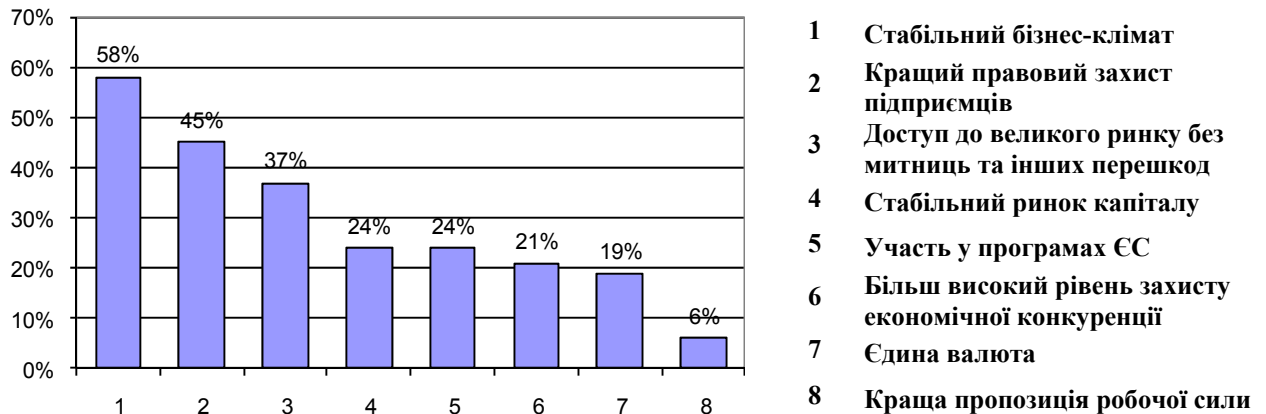
Респонденти мали назвати чинники негативного впливу на поточний і майбутній розвиток своєї продукції чи послуг (див. мал. 3). До вагомій групи чинників увійшли: (1) загальна економічна ситуація – згадувалася 80% всіх респондентів; національне законодавство (43%), витрати на енергію – 43%, внутрішня конкуренція (32%); витрати на матеріали та комплектуючі (29%), нестача кваліфікованої робочої сили (25%), застарілі засоби виробництва (22%), недоступність фінансування (18%), процентні ставки (12%), ставлення місцевої влади (9%).

Мал. 3. Перешкоди для подальшого розвитку підприємств

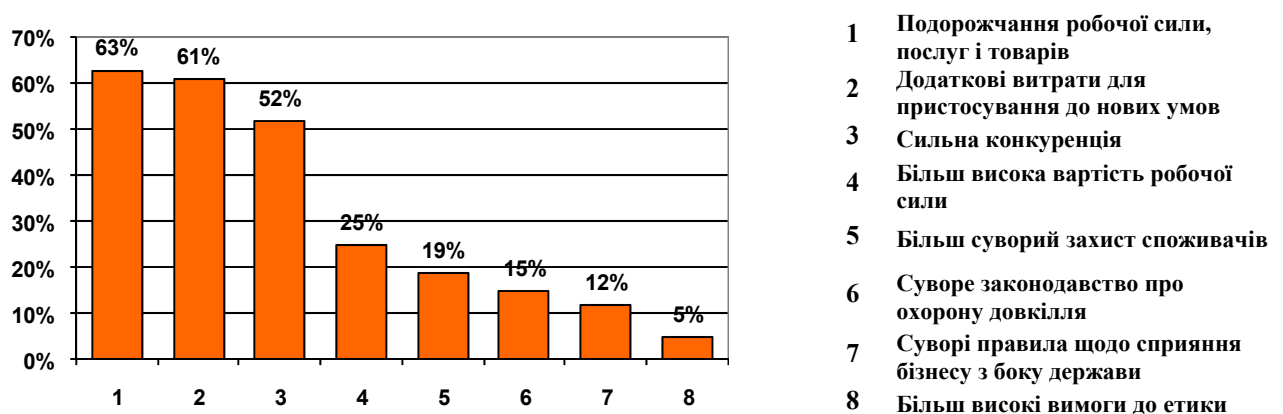
Очікування, пов'язані з більш тісним співробітництвом України з ЄС чи вступом до цієї організації, є досить позитивними, хоча підприємства передбачають і негативні наслідки.

Стабільніший бізнес-клімат (58%), кращий правовий захист підприємців (45%), доступ до великого ринку без митних перешкод (37%), стабільний ринок капіталу (24%), участь у програмах ЄС (24%), більш високий рівень захисту економічної конкуренції (21%), єдина валюта (19%), краща пропозиція робочої сили (6%) є на думку опитаних підприємств головними вигодами від початку процесу інтеграції та показують нам, чого цим підприємствам найбільше бракує в сьогоденній Україні.

Мал. 4. Важливі чинники при вступі України до ЄС

З іншого боку 63% опитаних підприємств з острахом очікують на подорожчання робочої сили, послуг і товарів, 61% остерігаються додаткових витрат для пристосування до нових умов, сильної конкуренції остерігаються 52% респондентів. 25% непокоїть більш висока вартість робочої сили, 19% - більш суворий захист споживачів, 15% - суворе законодавство про охорону довкілля, 12% - суворі правила щодо сприяння бізнесу з боку держави, 5% - більш високі вимоги до етики.

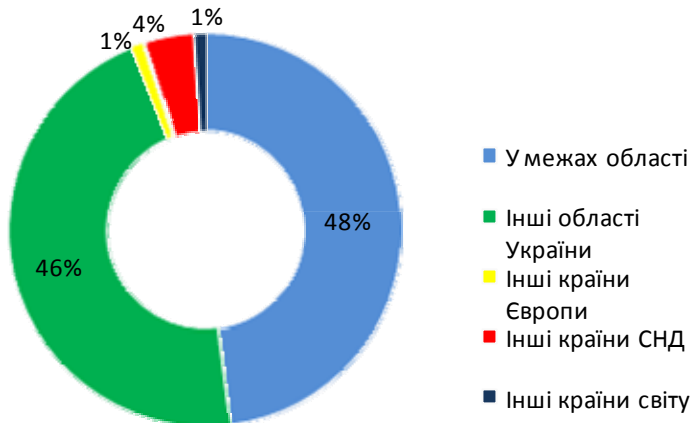

Мал. 5. Негативні чинники при вступі України до ЄС

3. Клієнти

Усі компанії з готовністю надали інформацію про географічний розподіл своїх клієнтів та ринків збуту продукції і послуг (%). Збут товарів та послуг підприємствами – респондентами, які прийняли участь у опитуванні, реалізується в основному в межах України (46%) та в межах

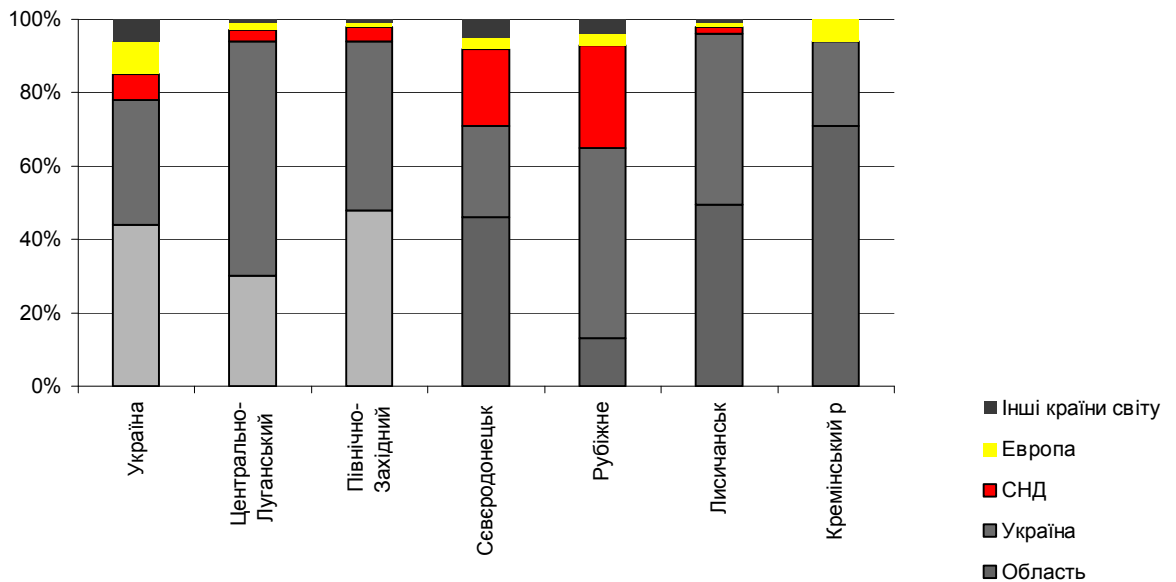
Луганської області (48%). Хоча підприємства і мають досвід міжнародної торгівлі, але обсяги збуту товарів та послуг на міжнародних ринках досить незначний (див. мал. 6).

Мал. 6. Регіональний розподіл збуту продукції Північно-Західного субрегіону Луганської області

У порівнянні з іншим Центральню-луганським субрегіоном (міста Алчевськ, Стаханов, Брянка) та зведеними даними 2008 року по Україні (22 міста України) Північно-Західний субрегіон Луганської області має більш вагомий збут по області і менший збут до інших регіонів України (див. мал.7).

Проте при проведенні порівняльного аналізу необхідно мати на увазі, що в опитуванні не брали участь крупні підприємства міста Сєвєродонецька.

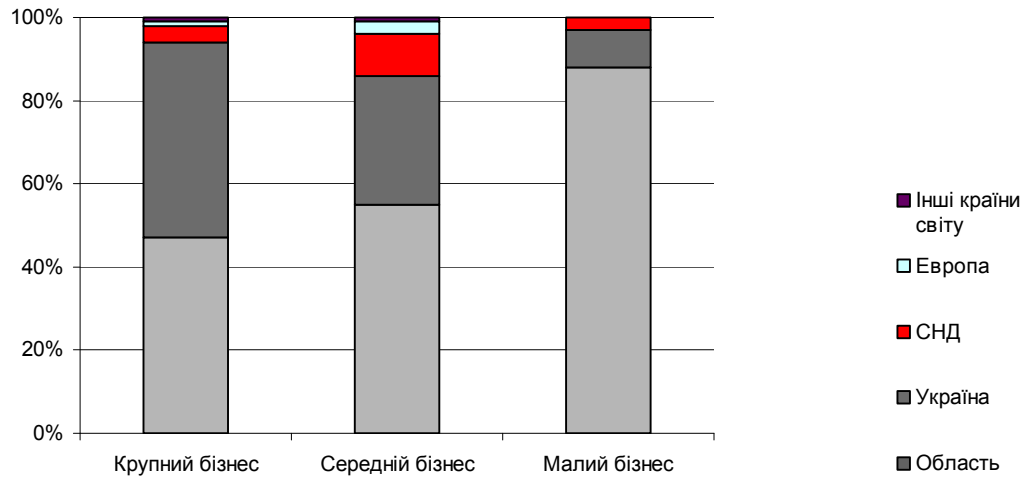
Мал. 7. Порівняння збуту Північно-Західного субрегіону Луганської області з іншими регіонами України

На сьогоднішній день можна стверджувати, що рівень експортної орієнтації Північно-Західного субрегіону Луганської області та диверсифікації клієнтів підприємств-респондентів не достатній (країни СНД, в основному Росія – 4%, країни Європи – 1%, країни світу – 1%) (див. мал.6)

Якщо проаналізувати міжнародну експортну орієнтацію (див. мал.8) крупного бізнесу, то він зорієнтований на країни СНД (4%), на країни Європи (1%), на інші країни світу (1%). Ми також

бачимо, що внутрішній ринок розподілився у рівних долях між збутом по Луганській області (47%) та в інші регіони України (47%). Середній бізнес більше орієнтується на країни СНД (10%), країни Європи (3%), на інші країни світу (1%). Що стосується внутрішнього ринку то тут середній бізнес більш орієнтований на область (55%), чим на інші регіони України (31%).

Малий бізнес зорієнтований практично на внутрішній ринок Луганської області (88%). Збут на інші регіони України складає – 9%. А експортна орієнтація лише на країни СНД – 3%.

Мал. 8 Структура експортної орієнтованості підприємств Північно-Західного субрегіону Луганської області у розрізі роботодавців

В структурі галузей економіки *паливно-енергетичний комплекс* представлений підприємствами по видобуванню вугілля, природного газу, виробництву теплової та електроенергії працює на обласний ринок (100%).

Підприємства *машинобудування та металообробка* задовольняють потреби клієнтів обласного (43%) та всеукраїнського (39%) ринків, а також виходять на ринок країн **СНД (14%)** та інших країн Європи (4%).

Легка промисловість (швейне виробництво, целюлозо-паперова промисловість, оброблення деревини, виготовлення меблів) зорієнтована в основному на український ринок (67%), на обласний (9%), на ринок **СНД (18%)**, до інших країн Європи (2%), до інших країн світу (4%).

Харчова промисловість та переробка сільського господарства в основному зорієнтована лише на внутрішні потреби клієнтів, а саме обласний ринок – 95%, всеукраїнський ринок – 5%.

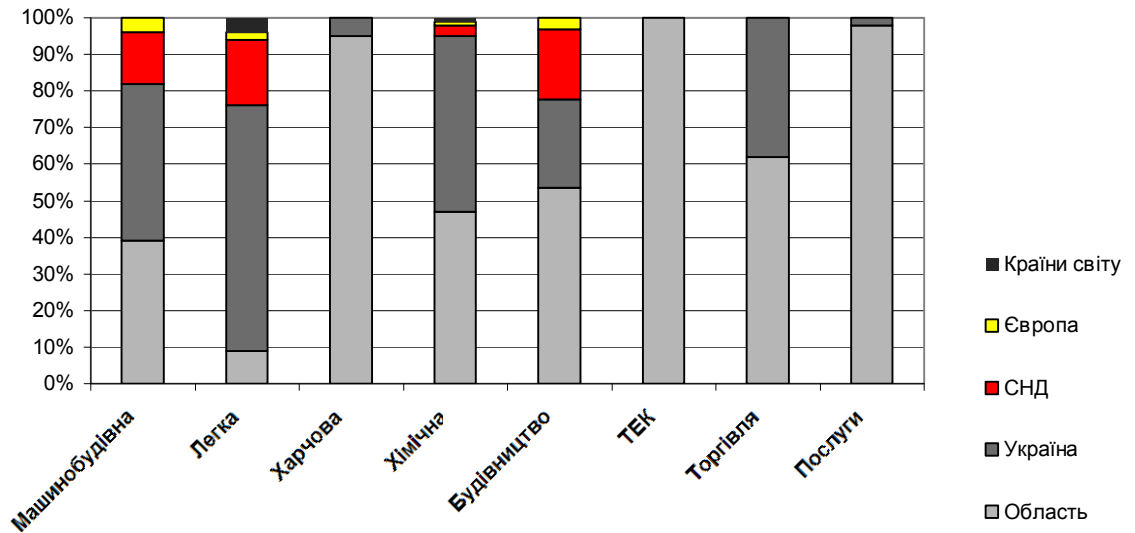
Хімічна промисловість та фармацевтика зорієнтовані в основному на внутрішній ринок: обласний (47%), український (48). Експорт орієнтується на російський ринок (країни СНД – 3%), до країн Європи 1% продукції, до інших країн світу – 1%.

Будівництво та транспорт задовольняє потреби клієнтів Луганської області, 24% - України, **19% - країни СНД**, 3% - країн Європи.

Торгівля задовольняє тільки потреби клієнтів Луганської області - 62% та інших областей України – 38%.

Послуги, у тому числі у сфері туризму та житлово-комунального господарства, задовольняють потреби клієнтів Луганської області (98%) та інших областей України (2%).

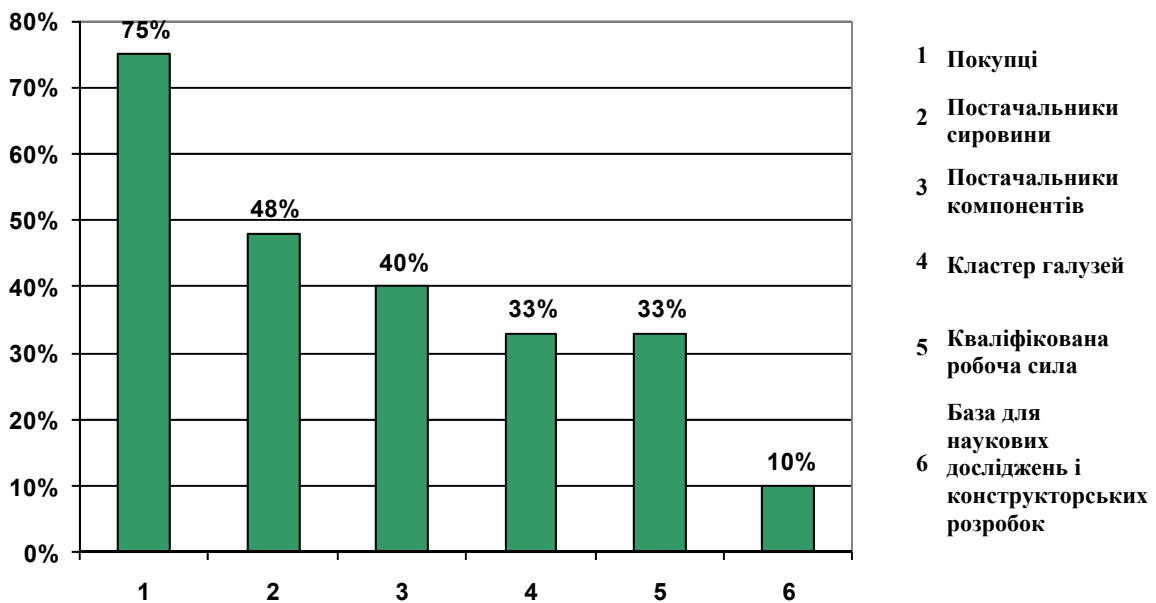
Таким чином, ми бачимо що найбільш експортно-орієнтовані галузі виробництва Північно-Західного субрегіону Луганської області – це машинобудування, легка промисловість, будівництво та транспорт.

Мал.9 Ринки збуту місцевої економіки та рівень експортної орієнтації у розрізі галузей

Очікування підприємців Північно-Західного субрегіону Луганської області щодо зростання обсягів збуту є не досить оптимістичними. 77 із 155 опитаних підприємців зменшили обсяги збуту уже в 2009 році від 0,04% до 80%, 31 підприємство не планували збільшення обсягів збуту на наступні роки. 47 суб'єктів бізнесу прогнозували ріст збуту уже в 2009 році у межах від 1% до 100%.

Середній збут усіх опитаних підприємств субрегіону на одного працівника, знаходиться на досить високому рівні і складає **572 210 грн.** на рік, у тому числі у місті Северодонецьку цей показник складає - 131 028 грн., у місті Лисичанську цей показник досить високий і складає 792 088, у місті Рубіжному – 257 683, у Кременському районі – 120 594 грн.

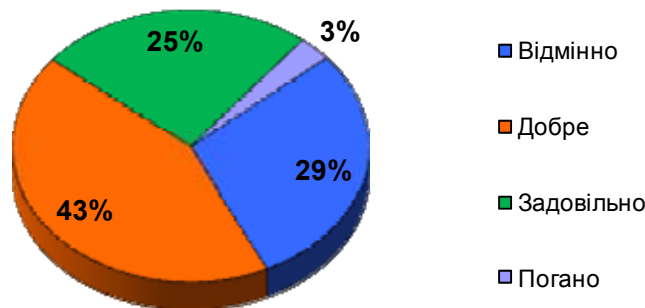
Мал. 10. Причини закріплення підприємств у субрегіоні

Респондентам було задане питання про основні причини розташування підприємства саме у Північно-Західному субрегіоні Луганської області (міста Северодонецьк, Лисичанськ, Рубіжне, Кременський район).

Для 75 % опитаних підприємств однією з основних причин розміщення в даному субрегіоні є наявність покупців, для 48% - наявність постачальників сировини, для 40% - наявність постачальників компонентів, для 33% - наявність кваліфікованої робочої сили та кластеру галузей, 6% - зазначили базу для наукових досліджень і конструкторських розробок.

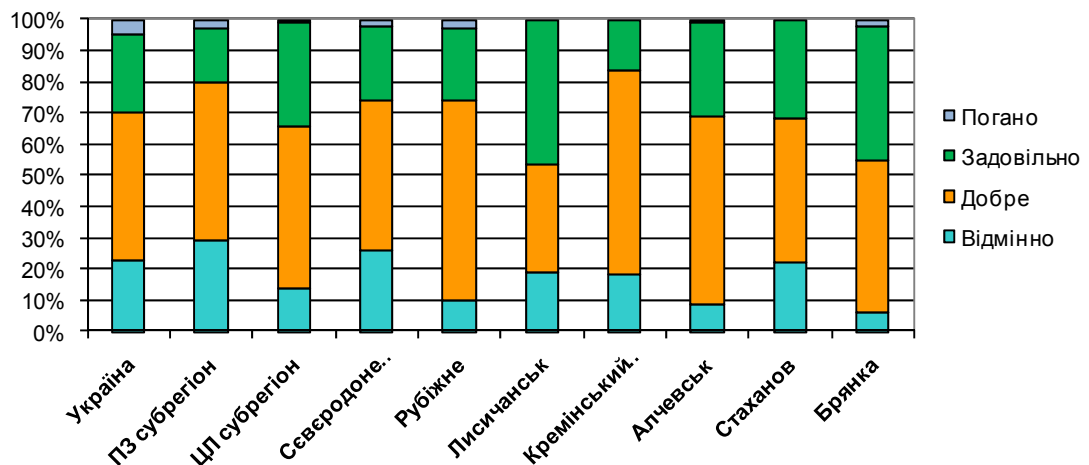
4. Питання праці та зайнятості

Рівень задоволення роботодавців субрегіону якістю робочої сили на думку респондентів є наступним: 29% працівників є відмінними, 51% – добрими, 17%– задовільними і 3% - поганими.

Мал. 11. Рівень задоволення працедавців субрегіону якістю робочої сили

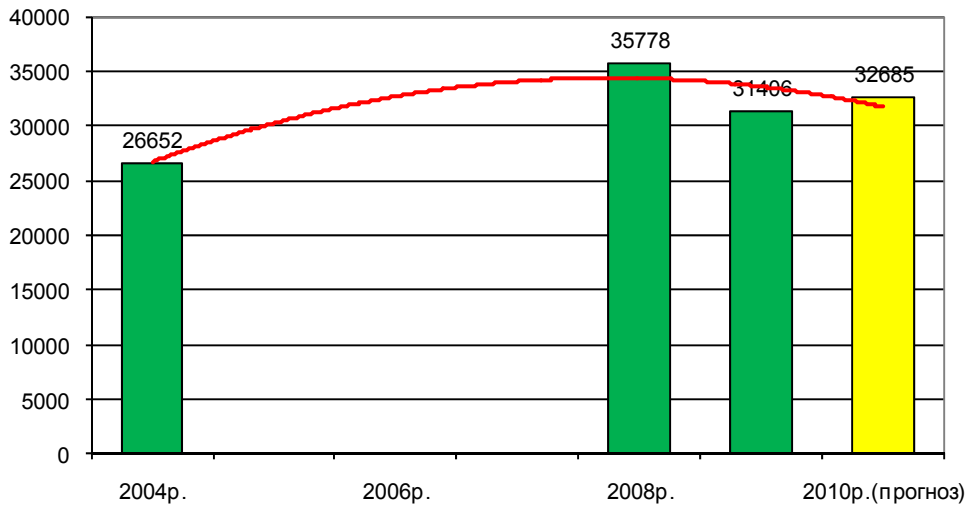
Задоволення роботодавців субрегіону якістю свого персоналу порівняно з іншими містами України (мал.12) знаходиться на середньому рівні.

Мал. 12. Рівень задоволення якістю робочої сили у розрізі регіонів України

Керівники приватних фірм у сфері торгівлі та послуг критичніше ставляться до якості робочої сили на своїх підприємствах. Очевидно, причиною є низька заробітна плата та, відповідно, швидка зміна кадрового потенціалу, що призводить до зниження якості робочої сили.

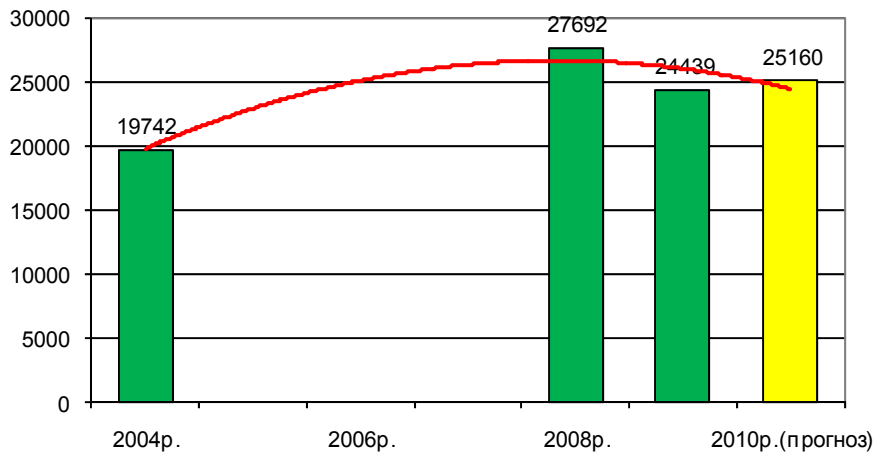
Загальна чисельність працівників з повним робочим днем на всіх підприємствах, що брали участь в обстеженні, становила у 2009 році **31 406 осіб**.

Мал. 13. Тенденції відносно зайнятості (осіб)

Шість років тому (2004) на опитаних підприємствах разом працювало 26652 працівника, у **2008 році – 35778 осіб**, а у **2009 році** їх становило вже **31406 осіб**. Таким чином, фінансово-економічна криза в субрегіоні та Україні в цілому спричинила різке падіння зайнятості населення трьох економічно зв'язаних міст та сусіднього району.

Зниження кількості робочих місць відбуваються як на підприємствах крупного (див. мал. 14) так і середнього та малого бізнесу. Однак, особливо переважним зменшенням кількості робочих місць у 2008-2009 році відбулося у секторі малих та середніх підприємств. (див. мал. 15). Фінансово-економічна криза в Україні, яка розгорнулась за останні роки, більше вплинула саме на малий та середній бізнес, який постраждав в першу чергу і в Північно-Західному субрегіоні Луганської області.

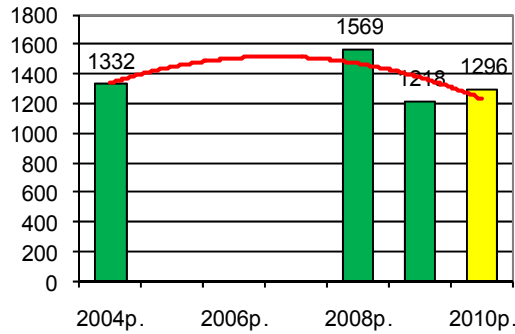

Мал. 14. Тенденції відносно зайнятості у секторі великих підприємств (осіб)

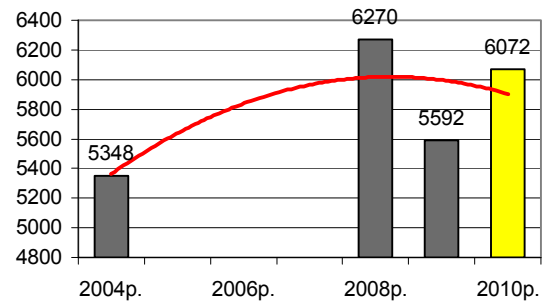
Тенденція створення робочих місць на найближчі роки позитивна за рахунок крупного, малого та середнього бізнесу. Приріст прогнозних робочих місць у 2010 році надає купний, середній і малий бізнес (див. мал.15). Але малий та середній бізнес характеризується більшою мобільністю і інноваційністю та є позитивним сигналом до виходу субрегіону із кризи.

Крупний бізнес обережніше надає інформацію про створення додаткових робочих місць і це пояснюється більш тривалим процесом стабілізації економіки цих підприємств, які потребують значних фінансових вливань, запровадження інноваційних технологій для розширення і збільшення обсягів виробництва, відновлення втрачених та пошук нових ринків збуту.

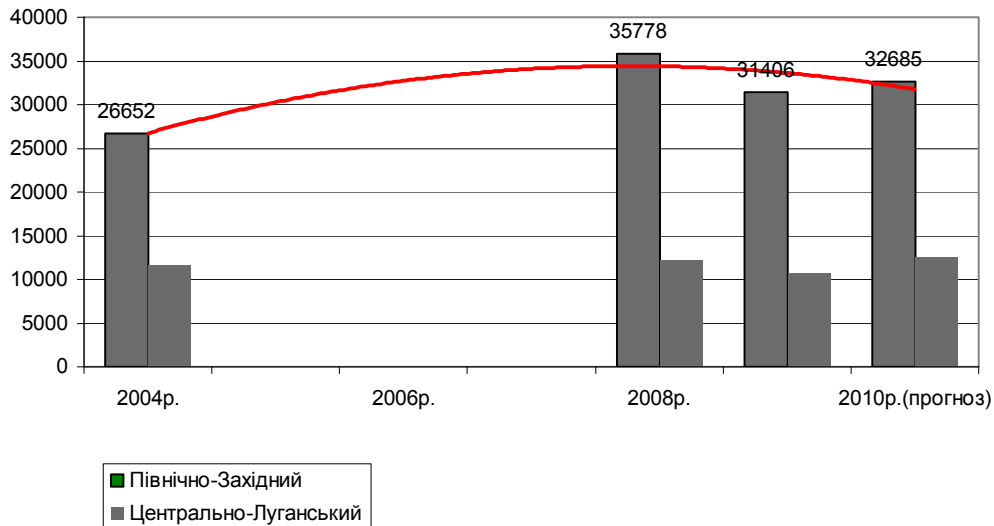
Малий бізнес

Середній бізнес

Мал. 15. Тенденції відносно зайнятості у секторі МСП (осіб)

Мал. 16. Тенденції відносно зайнятості у двох пілотних субрегіонах

Ми бачимо, що Північно-Західний субрегіон Луганської області виглядає вагомніше з точки зору роботодавців. Але тенденції вивільнення робочої сили 2008 – 2009 років однакові для двох субрегіонів Луганської області. І більш позитивна тенденція збільшення прогностичних показників кількості робочих місць на 2010 рік також однакова для двох субрегіонів.

Цьому сприятимуть інвестиції у розвиток виробництва та сферу послуг, які підприємства планують здійснити вже у період 2010-2011 рр. Залучивши інвестиції, підприємці (31 із 155 опитаних підприємств) планують створити у 2010-2011 рр. додатково **1028 робочих місць**.

Частка задіяної **жіночої праці** у 2009 році становила 33,2% проти 2008 року – 31,7%. Це логічно з огляду того, що в опитуванні представлені такі сектори економіки, в яких задіяна жіноча праця, а саме швейна та харчова промисловість, торгівля та сфера надання послуг. У той же час до вибірки не потрапили важливі роботодавці жінок – сфери освіти й охорони здоров'я.

Частка задіяних працівників з **вищою освітою** навпаки збільшується, починаючи з 2004 року (10,3%), 2008 рік (12,7%) та у 2009 році (14,1%).

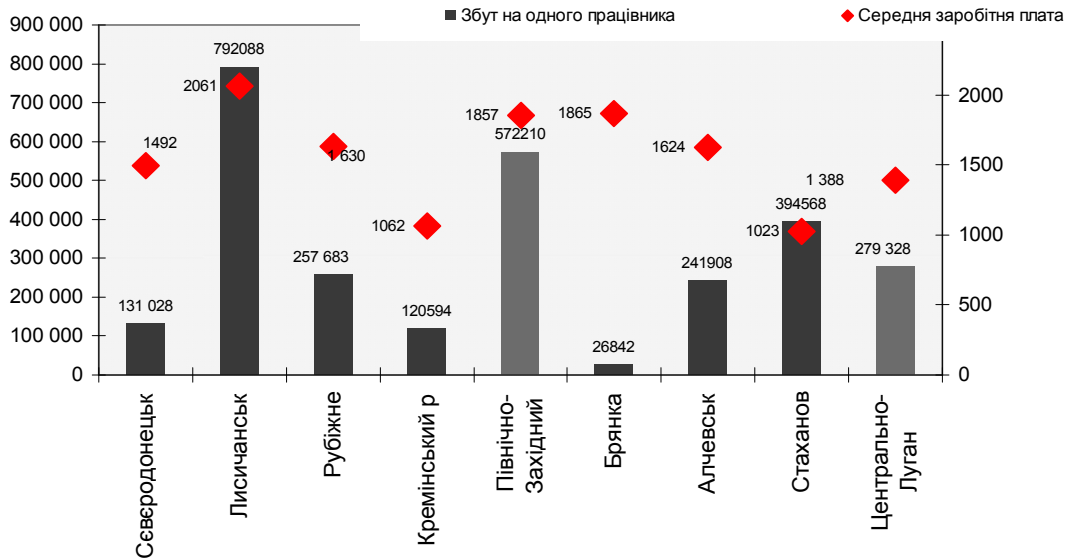
Ми бачимо, що діючі підприємства активно використовують робочу силу **сусідніх територіальних громад**. 2004 році – 3,7 % від загальної кількості працюючих, у 2008 році – 3,2%, у 2009 році – 3,6%.

Оскільки в опитуванні приймали участь підприємці чотирьох територіальних громад міст Северодонецька, Лисичанська, Рубіжного та Кремінського району, які економічно зв'язані між собою та географічно близько розташовані один повз іншого, можна зробити висновок про обмін трудовими

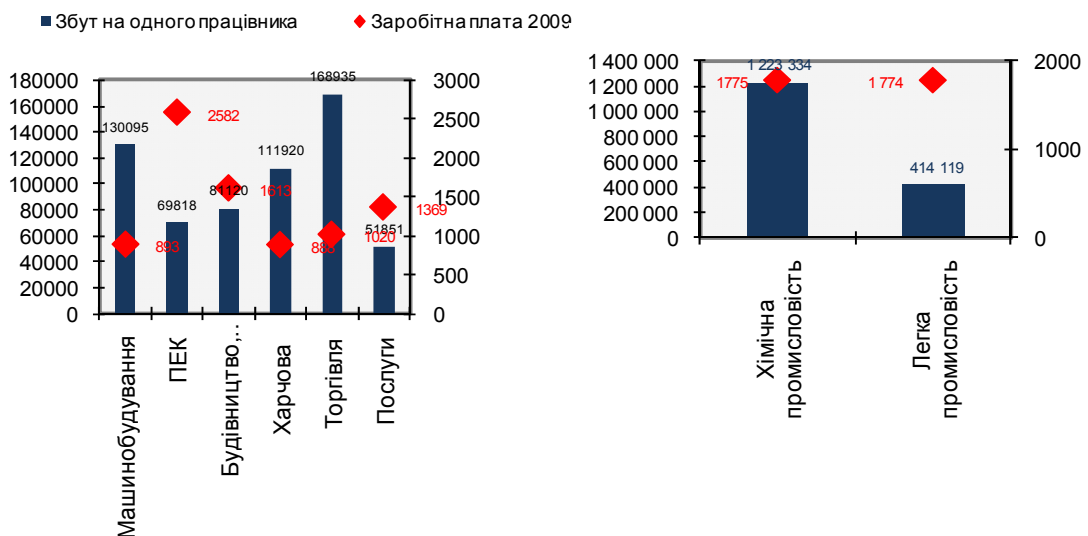
ресурсами між містами та районом та переливання трудових ресурсів із одного міста в інше. Наскільки підприємства в змозі забезпечити свою діяльність робочою силою в майбутньому – це питання, яке повинно вирішуватися об'єднанням зусиль підприємців та органів місцевого самоврядування цих територіальних громад.

Фактична середня місячна заробітна плата на опитаних підприємствах становить у середньому **1857 (2009 рік)** проти **1735 грн. (2008 р.)**. Ми бачимо тенденцію збільшення рівня заробітної плати. Однак, не у всіх галузях зберігається така тенденція. Наприклад, у сфері машинобудування та металообробки у 2009 році спостерігалась тенденція зменшення заробітної плати з 1138 грн. (2008р.) до 893 грн. (2009р.)

Найвища середня заробітна плата у 2009 році спостерігалася на підприємствах паливно-енергетичного комплексу **2582 грн.**, найнижча на підприємствах харчової промисловості – **888 грн.**

Мал. 17. Рівень заробітної плати (2009 рік) та обсяги збуту у 2008 році

Мал. 18. Рівень заробітної плати (2009 рік) та обсяги збуту (2008) році у розрізі галузей економіки

Лідерами показника обсягів збуду на одного працівника у 2008 році є хімічна та нафтохімічна промисловість (1 223 334 грн. на одного працівника), легка промисловість (414 119 грн. на одного працівника). Найнижчим показником обсягів збуту на одного працівника у промисловості є паливно-енергетичний комплекс (609818 грн.). Обсяги реалізації послуг у 2008 році становили 51851 грн. на одного працівника.

Серед міст, які входять до складу Північно-Західного субрегіону Луганської області та які прийняли участь в опитуванні, лідером показника обсягів збуту на одного працівника є місто Лисичанськ - 792088 грн. Це майже вдвічі у порівнянні із тим же показником лідера Центрально-луганського субрегіону – міста Стаханова (394 568 грн.)

Нестача висококваліфікованої робочої сили є гострою проблемою. Труднощі вже сьогодні відчувають 44 підприємства із 155 опитаних.

Фіксується дефіцит як висококваліфікованих спеціалістів (технолог, аналітик, землевпорядник, енергетик, гідрогеолог, хімік, біохімік, спеціаліст по обслуговуванню автоматичних систем управління, будівельні спеціальності, маркетолог, менеджер, інженер, оператор, програміст, проектувальник, дизайнер), так і робочих професій зокрема: електрозварювальник, фрезерувальник, збірник, механіки швейного обладнання, швачка, столяр, електрик, стропальник, токар тощо).

5. Нерухомість

У цій сфері ситуація у Північно-Західному субрегіоні Луганської області має більш негативні сторони (див. мал. 19 і 20). Наявність показника можливих намірів підприємців припинити бізнес та покинути субрегіон і перенести бізнес до іншого міста є сигналом про те, що необхідно створювати більш сприятливі умови для розвитку бізнесу саме у даному субрегіоні (Сєверодонецьк, Лисичанськ, Рубіжне, Кременський район). 7 підприємств заявили про свій намір це зробити і ще 20 підприємств розглядають таку можливість. Основними причинами такого можливого кроку респонденти назвали: зміна ринкової кон'юнктури, кращий бізнес-клімат в іншому місті, низька продуктивність праці, висока вартість робочої сили, витрати на енергію, низька купівельна спроможність населення. Змінити таке рішення респондентів спонукатиме усунення перешкод діяльності СПД, зміни в регуляторній політиці, ліквідація забюрократизованої системи управління в місті.

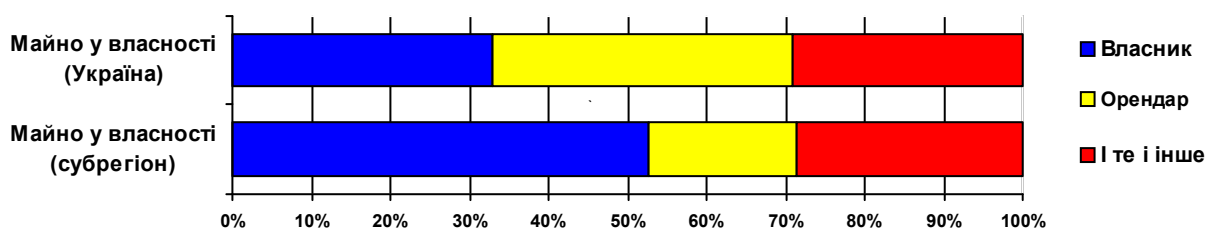
Із 155 респондентів лише 81 підприємство є власниками будівель або землі, 29 є переважно орендарями будівель і землі, 44 є власниками будівель і орендарями землі.

Можливість розширення (наявний ресурс нерухомості) у даному місцезнаходженні мають тільки 72 респондента, 83 респондента такої можливості не мають. Це свідчить про певну диспропорцію у розподілі та користуванні ресурсами нерухомості і майна для розвитку бізнесу у Північно-Західному субрегіоні Луганської області.

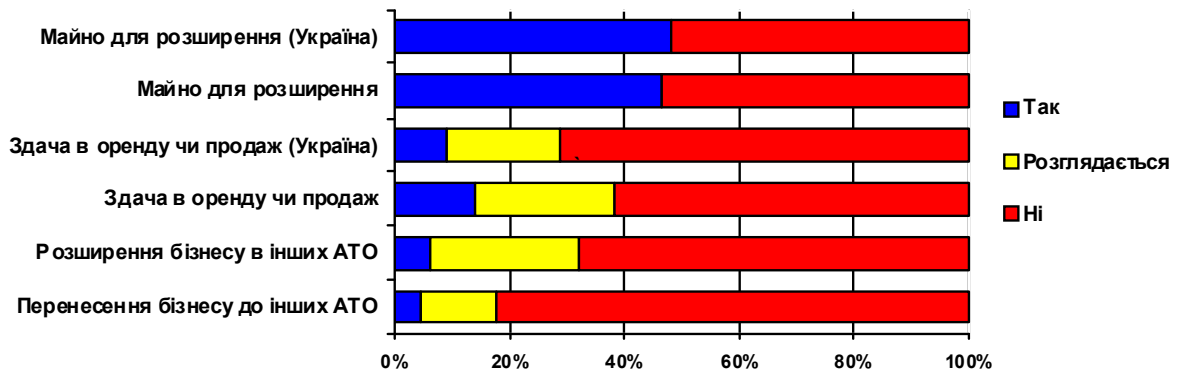
У той же час, лише 22 з опитаних підприємства потенційно готові надати в оренду або продати частину своїх приміщень і 37 розглядають таку можливість. Це свідчить про невеликий ресурсний потенціал приватного сектору щодо покращення ситуації з вивільненням земельних ділянок чи приміщень для бізнесу. Загалом бізнес Північно-Західного субрегіону Луганської області відчуває проблему доволі гостро, 96 підприємств навіть не розглядають у майбутньому можливостей продажу або здачі землі в оренду.

З іншого боку, у субрегіоні існує певний потенціал розширення бізнесу в інших містах та регіонах України. 9 компаній планує розширення в інших адміністративно-територіальних одиницях (далі - АТО) (міста Луганської області, Харківська та Сумська область, Крим тощо), і ще 39 розглядають таку можливість.

35 підприємств планує інвестувати в розширення бізнесу саме в Північно-Західному субрегіоні Луганської області, а 87 підприємств розглядають таку можливість найближчим часом.

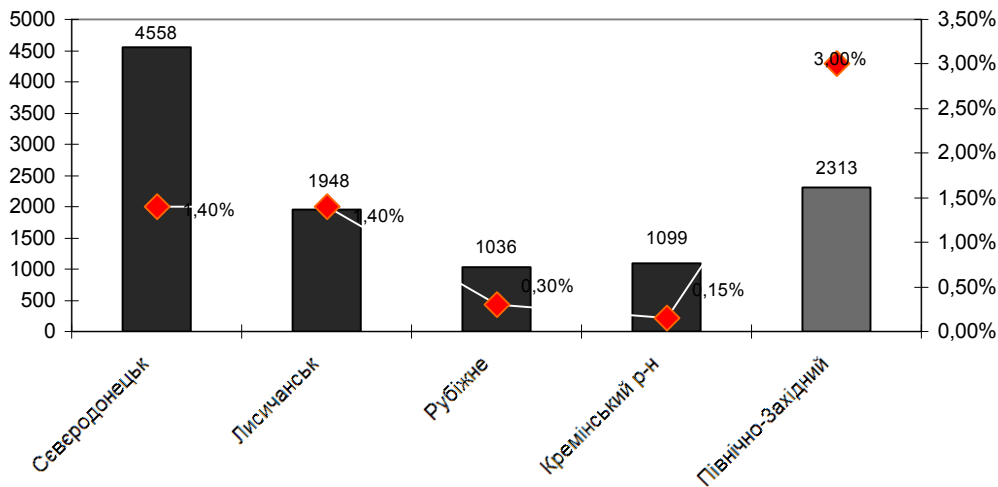
Мал. 19. Інформація про власність на нерухомість

Мал. 20. Інформація про нерухомість і можливості для розширення

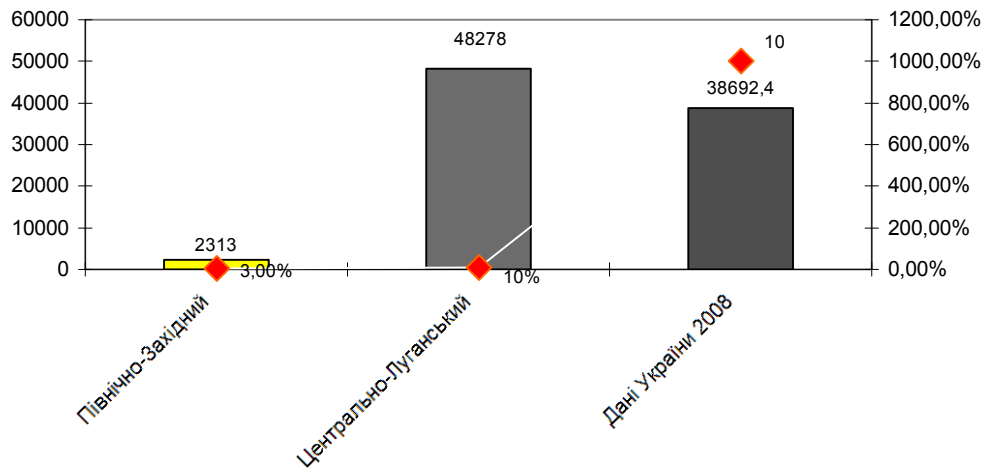
Ми бачимо, що тенденції, які відслідковуються у сфері нерухомості в Північно-Західному субрегіоні Луганської області віддзеркалюють процеси, які відбуваються по всій Україні. На малюнку 20 відображене порівняння інформації про нерухомість і можливості розширення у Північно-Західному субрегіоні Луганської області у порівнянні із зведеними даними по Україні (22 міст).

Нинішній стан будівель та рівень технологій не видається найкращим, тому багато компаній бажає здійснювати інвестиції саме у вдосконалення виробничих потужностей (мал. 21). Однак, внутрішніх ресурсів місцевої економіки явно недостатньо для значних капіталовкладень.

Мал. 21. Плановані інвестиції на одного працівника (грн.) і створені нові робочі місця (%).

Підприємницькі структури, які планують здійснювати інвестиції у Північно-Західному субрегіоні Луганської області вказали суми ймовірних інвестицій (31 підприємство), що мають бути вкладені у період 2010-2012 років. Відповідно ті ж самі підприємства (31 підприємство) вказали кількість запланованих нових робочих місць. Підприємства планують модернізацію або вдосконалення існуючих споруд та/або технологій, здебільшого на постійній основі. Планується вкласти близько **72 650 тис. грн.** і створити при цьому **1028 нових робочих місць**, з них майже 47 % запланував створити малий бізнес – **482 робочих місця**, 33% - середній бізнес – **343 робочих місця**. Якщо ці цифри виявляться реальними, це, безперечно допоможе зростанню місцевої економіки. Хоча новостворених робочих місць (1028), їх кількість є надто малою. Виглядає, що підприємства міста не бажають повідомляти про створення додаткових робочих місць.

Мал. 22. Плановані інвестиції на одного працівника (грн.) і створені нові робочі місця (%)

Ми бачимо, що Центрально-луганський субрегіон суттєво випереджає Північно-Західний субрегіон Луганської області по плановим інвестиціям і створенню нових робочих місць (мал.22).

Розглядаючи інвестиційні плани Північно-Західного субрегіону Луганської області, слід зазначити, що одне підприємство наприклад планує інвестувати близько 35 млн. грн. Решта підприємств планують здійснити інвестиції в інтервалі від 10 тис. грн до 20 000 тис. грн. Лідером по плановим інвестиціям є середній бізнес, який планує інвестувати у розмірі 40 445 тис грн., при цьому створити робочих місць 343 робочих місця (занадто малий показник для таких обсягів інвестування).

У розрізі міст Северодонецьк, Лисичанськ, Рубіжне, Кременський район найбільш інвестиційно-активними виглядають підприємства міста Северодонецька (4558 грн. на одного працівника). Що стосується частки створення нових робочих місць до кількості існуючих – то по даному показнику лідером виступає місто Северодонецьк (1,4%) та місто Лисичанськ (1,4%) (мал. 21)

У розрізі галузей економіки лідером по створенню робочих міст є легка промисловість, будівництво та транспорт на долю яких приходиться 81% планових нових робочих місця.

6. Послуги та відносини з органами місцевої влади

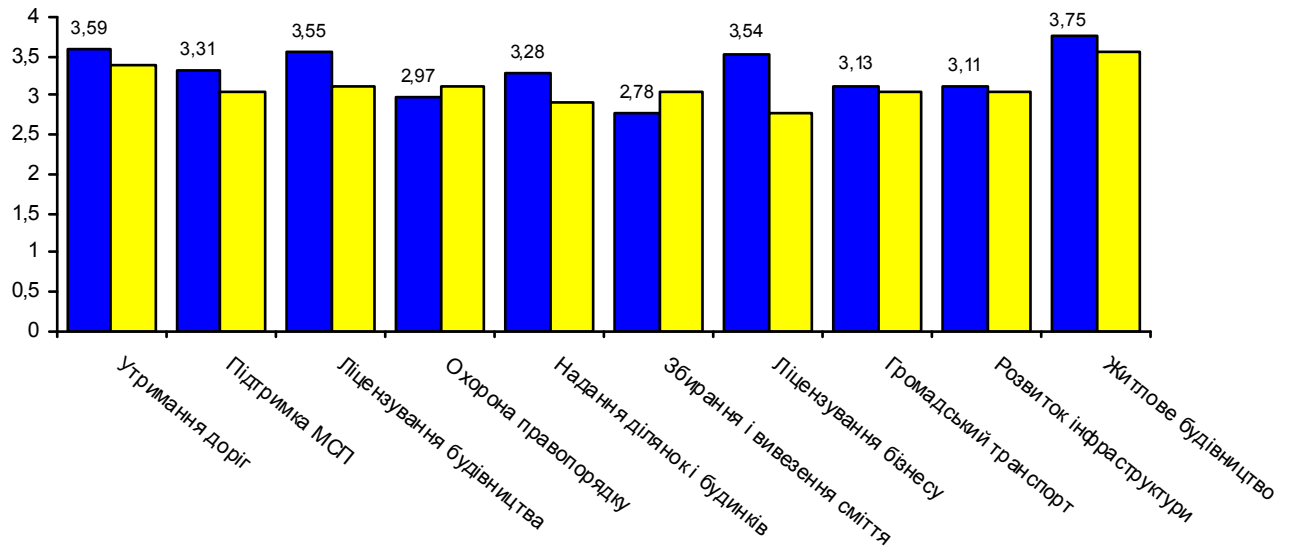
Респондентам було запропоновано оцінити види муніципальних послуг за шкалою від 1 до 4 (1 = відмінно, 4 = незадовільно). У середньому ці послуги отримали оцінку **3,03**. Рейтинг подано на мал. 23, де праві стовпчики (жовтий колір) – середні значення 22 міст України, отримані у 2008р.), а стовпчики зліва (блакитні), узагальнені дані опитаних підприємств Північно-Західного субрегіону Луганської області. Відзначимо, що більшість з послуг, що надаються місцевою владою оцінено гірше, ніж у середньому по Україні.

Найбільш суттєвими проблемами на думку респондентів є житлове будівництво (3,75), утримання доріг (3,59), ліцензування і надання дозволів на будівельні роботи (3,55), ліцензування і надання дозволів на ведення бізнесу (3,54). Інші послуги набрали наступні бали - підтримка малих і середніх підприємств (3,31), надання ділянок і будинків для ведення бізнесу (3,28), громадський транспорт (3,13), розвиток інфраструктури (газ, вода, каналізація, електроенергія) (3,11), збір і вивезення сміття (3,04), охорона правопорядку (2,97). Найкраще оцінювання отримала послуга збір та вивезення сміття (2,78).

На думку більшості респондентів, інвестиційну привабливість субрегіону необхідно починати із заохочення припливу робочої сили, тобто із житлового будівництва та покращення інфраструктури доріг для поліпшення логістики та покращення торгових стосунків із іншими містами та регіонами України.

Крім того, підприємці воліли б перш за все побачити дії влади направлені на покращення комунальної інфраструктури, регуляторної політики та дозвільних процедур, підтримку малого та середнього бізнесу та покращення ситуації щодо надання ділянок для ведення бізнесу.

Подолання бюрократичних перепон при отриманні різноманітних дозволів, ліцензій та погоджень є беззаперечною проблемою, що потребує негайного вирішення.

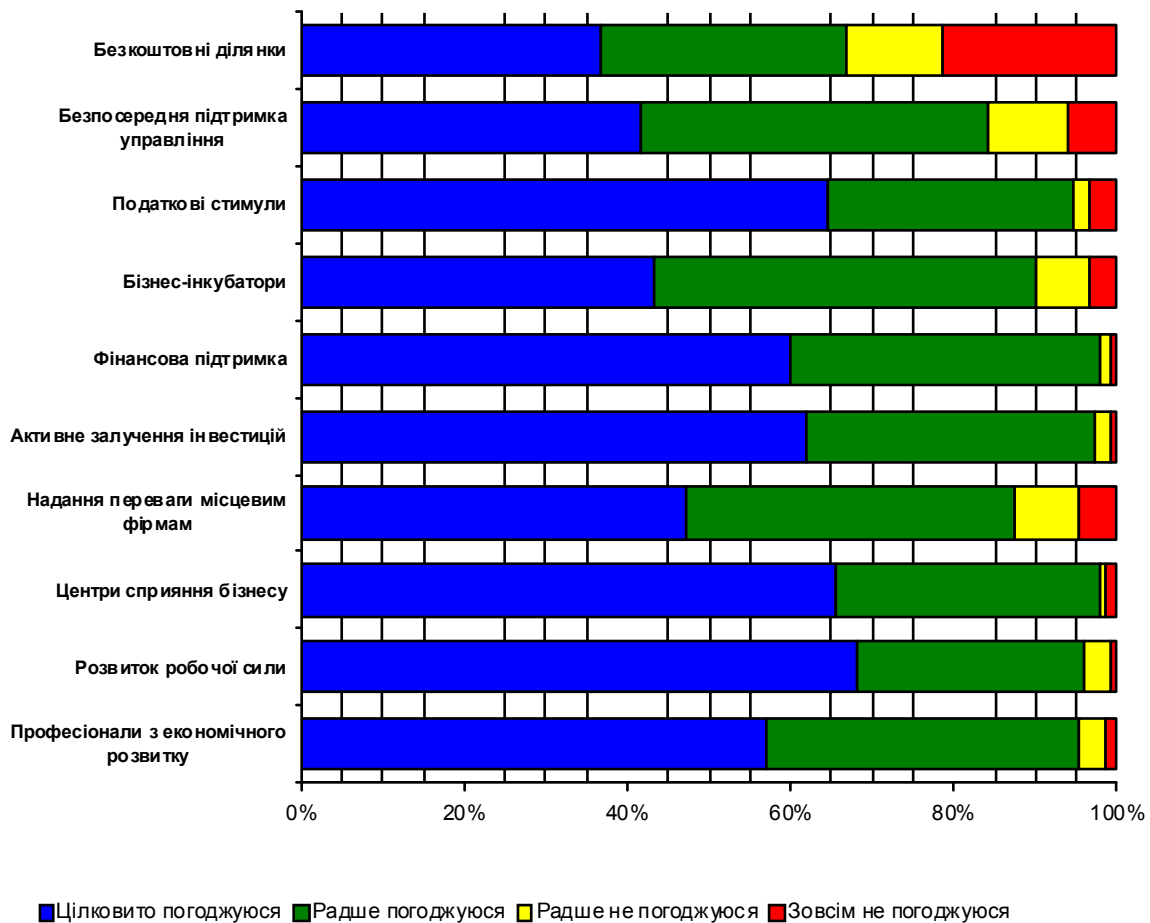

Мал. 23. Послуги органів місцевого самоврядування пілотних міст субрегіону

Підприємства також запитували про послуги, які мають надаватися міськвиконкомом та районною адміністрацією (зокрема підрозділом з економічного розвитку) пілотних міст та району представникам бізнесу. Як демонструє мал. 24, підприємства активно підтримують всі з запропонованих послуг.

Найбільшою популярністю серед респондентів користувалися ідеї необхідності розвитку робочої сили, створення центру підтримки бізнесу, запровадження податкових стимулів, фінансової підтримки підприємств, активне залучення інвестицій та надання переваги місцевому товаровиробнику.

Необхідність професійної допомоги підприємствам від міської влади у сфері економічного розвитку також зазначається переважною більшістю респондентів.

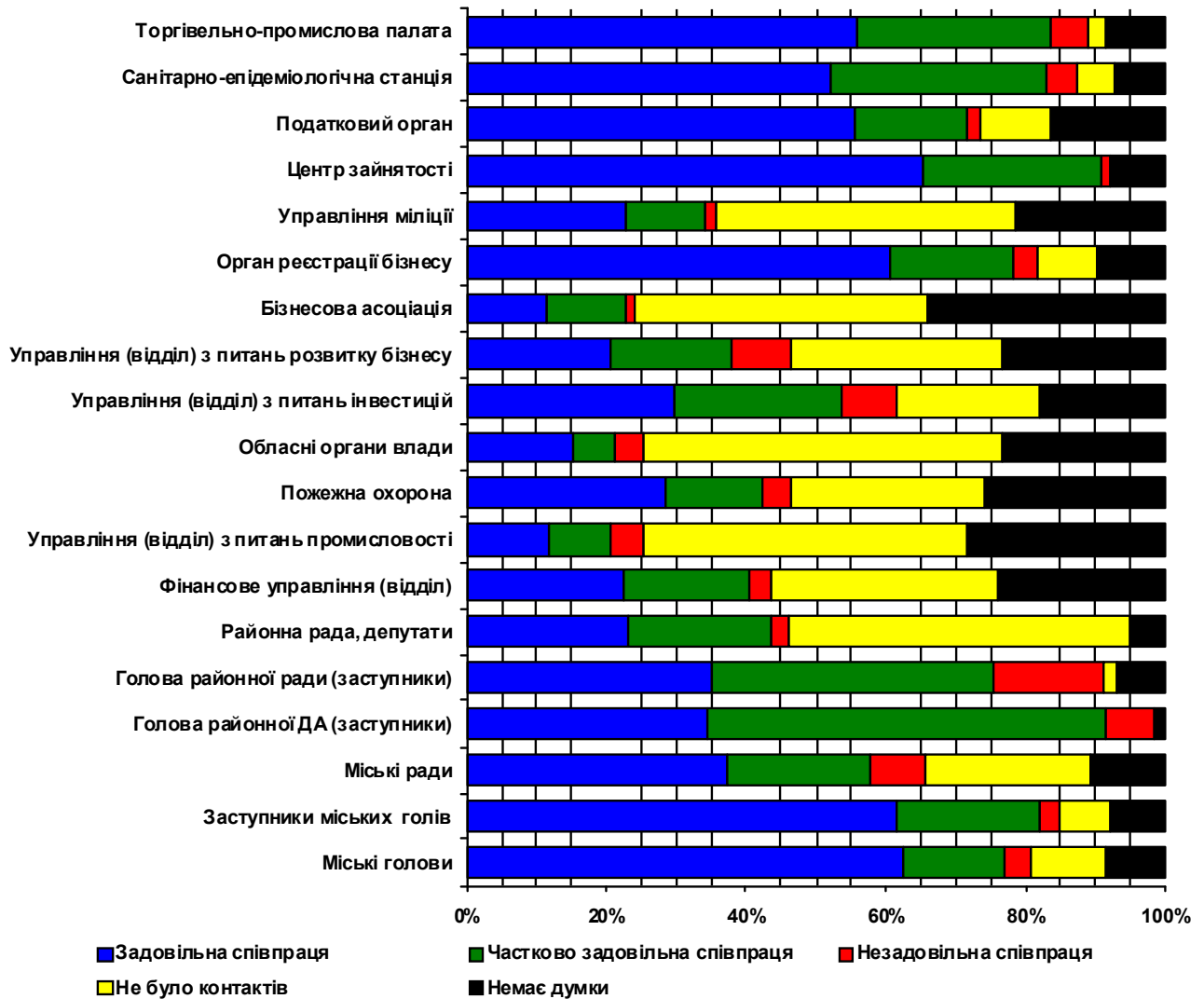
Мал. 24. Послуги підрозділу з економічного розвитку

Підприємства-респонденти також оцінили контакти з владними структурами та посадовцями. Отримані результати (мал. 25) демонструють прийнятний рівень контактів підприємців з органами влади та управління.

Ефективним виявився рівень контактів та співпраці підприємців з міськими головами та їх заступниками міст Северодонецька, Рубіжного, Лисичанська та з головою районної адміністрації (заступниками), головою районної ради (заступниками) Кременського району.

Непогана співпраця у субрегіоні відбувається у бізнесу із органами реєстрації бізнесу, центрами зайнятості цих міст та району. І хоча підприємці мали невеликий негативний досвід контактів з податковими органами, СЕС та пожежною охороною, регіональною торгівельно-промисловою палатою, переважна частина підприємців зазначають задовільний та частково задовільний стан співпраці із цими організаціями.

Загалом, слід відзначити, що в цьому розділі йдеться не тільки про рівень співпраці з цими установами, організаціями та посадовими особами, але й про дуже низький рівень спілкування. Особливо це стосується бізнесової асоціації, управління (відділу) з питань інвестицій, управління (відділу) з питань розвитку бізнесу, управління (відділу) з питань промисловості. Діаграма на мал. 25 вказує або на відсутність контактів з цими службами, або на відсутність активної роботи таких служб з підприємцями субрегіону.

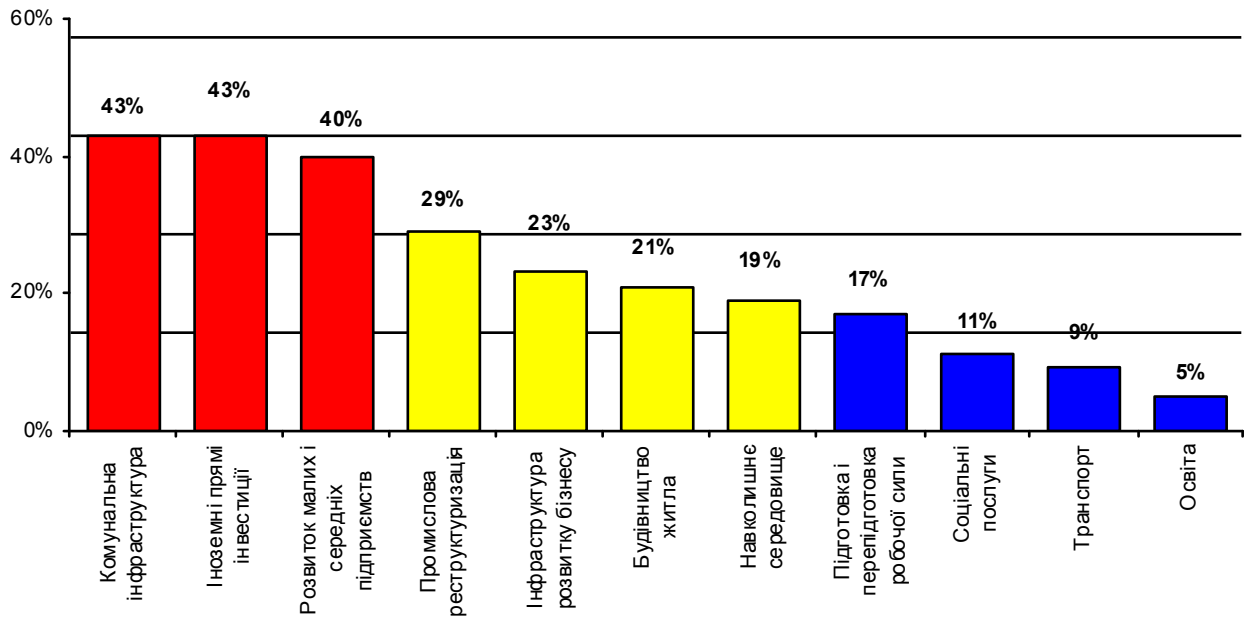

Мал. 25. Контакти з органами влади та управління

Численні коментарі підприємців щодо найбільшої проблеми при спілкуванні бізнесу з цими установами можна об'єднати в одне речення: надто високий рівень бюрократизму та самих бюрократичних установ, надто багато зайвих документів, тривалі процедури, через які марнується час, недосконалість дозвільної системи, неефективність співпраці влади та бізнесу, брак компетентності службовців та байдужість до вирішення проблем підприємців. Звичайно, ці оцінки є узагальненими і стосуються не тільки служб і виконавчих органів міської ради та районної влади. Багато підприємців хотіли б отримувати від цих органів консультативну допомогу.

7. Критичні питання

Респонденти дали такі відповіді на запитання щодо трьох найбільш важливих напрямків, які мають бути відображені в стратегічному плані підвищення конкурентоспроможності та залучення інвестицій Північно-Західного субрегіону Луганської області (див. мал. 26):

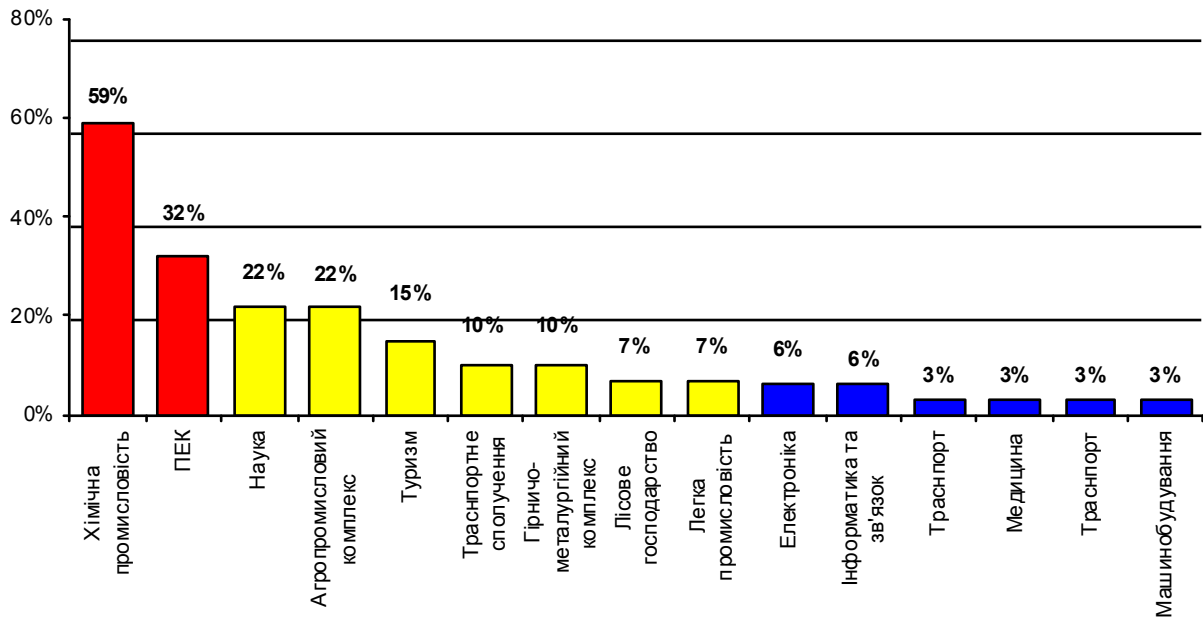
Мал. 26. Критичні питання

Отже, респонденти, маючи змогу вибирати з дванадцяти запропонованих проблем лише три найбільш важливі, розподіли свій вибір наступним чином:

- Комунальна інфраструктура - 43%
- Іноземні прямі інвестиції - 43%
- Розвиток малих і середніх підприємств - 40%
- Промислова реструктуризація - 29%
- Інфраструктура для бізнесу - 23%
- Будівництво житла - 21%
- Навколишнє середовище - 19%
- Підготовка і перепідготовка робочої сили - 17%
- Соціальні послуги - 11%
- Транспорт - 9%
- Освіта - 5%

8. Перспективні галузі економіки

Респонденти дали такі відповіді на запитання щодо двох найбільш перспективних галузей економіки для Північно-Західного субрегіону Луганської області, які мають бути відображені в стратегічному плані підвищення конкурентоспроможності та залучення інвестицій (див. мал. 27):

Мал. 27. Перспективні галузі економіки

Отже, респонденти, маючи змогу вибрати із п'ятнадцяти запропонованих галузей виробництва лише дві найбільш перспективні для майбутнього економічного розвитку Північно-Західного субрегіону Луганської області, розподілили свій вибір наступним чином:

Хімічна промисловість - 59%

ПЕК -32%

Наукові дослідження та розробки - 22%

Агропромисловий комплекс - 22%

Туризм - 15%

Шляхи і транспортне сполучення – 10%

Гірно-металургійний комплекс - 10%

Лісове господарство, лісопромисловий комплекс – 7%

Легка промисловість -7%

Виробництво електричного та електронного обладнання – 6%

Інформатика та зв'язок - 6%

Машинобудування – 3%

Медицина та мікробіологічна промисловість – 3%

Виробництво транспортного обладнання – 3%

9. Загальні враження

Респондентам запропонували висловити свої загальні враження про органи місцевого самоврядування в особі міського голови, міської ради та міськвиконкому пілотних міст (Северодонецьк, Рубіжне, Лисичанськ) та керівництва Кремінського району. Відповіді на це запитання також віддзеркалюють загальне відчуття, що міська та районна влада працюють непогано, але їм слід працювати значно краще.

Северодонецьк.

6 респондентів оцінили якість роботи місцевої влади на «відмінно». На «добре» міську владу оцінили 19 бізнесменів, 11 на «задовільно». 3 респонденти оцінили роботу міської ради, виконкому, міського голови та усіх виконавчих органів і служб як «погану». І один респондент не виявив бажання відповісти на це запитання.

Місто Северодонецьк, як місце для ведення бізнесу, отримало також оцінку з боку підприємців. 1 респондент вважає місто «відмінним» місцем для ведення бізнесу, а «добрим» вважають – 24 підприємця. Задовільним місцем для ведення бізнесу місто Северодонецьк вважають представники 13 підприємств міста. Місцевий бізнес-клімат отримав також 2 незадовільних оцінки. Жодний респондент не утримався від відповіді.

Лисичанськ. 1 респондент оцінив якість роботи місцевої влади на «відмінно». На «добре» міську владу оцінили 16 бізнесменів, 19 оцінили на «задовільно». Жоден респондент не оцінив роботу міської ради, виконкому, міського голови та усіх виконавчих органів і служб як «погану». 4 респонденти утрималися від відповіді.

Місто Лисичанськ, як місце для ведення бізнесу, отримало також оцінку з боку підприємців. 2 респонденти вважає місто «відмінним» місцем для ведення бізнесу, а «добрим» його вважають – 13 підприємців. Задовільним місцем для ведення бізнесу місто Лисичанськ вважають представники 20 підприємств міста. Місцевий бізнес-клімат отримав 2 незадовільні оцінки. 3 респонденти утрималися від відповіді.

Рубіжне. 3 респондента оцінили якість роботи місцевої влади на «відмінно». На «добре» міську владу оцінили 11 бізнесменів, 13 на «задовільно». 5 респондентів оцінили роботу міської ради, виконкому, міського голови та усіх виконавчих органів і служб як погану. 3 респонденти не виявили бажання відповісти на це запитання.

Місто Рубіжне, як місце для ведення бізнесу, отримало також оцінку з боку підприємців. 2 респонденти вважає місто «відмінним» місцем для ведення бізнесу, а «добрим» вважають - 7. Задовільним місцем для ведення бізнесу місто Рубіжне вважають представники 22 підприємств міста. Місцевий бізнес-клімат отримав 3 незадовільні оцінки. Один респондент утримався від відповіді.

Кремінський район.

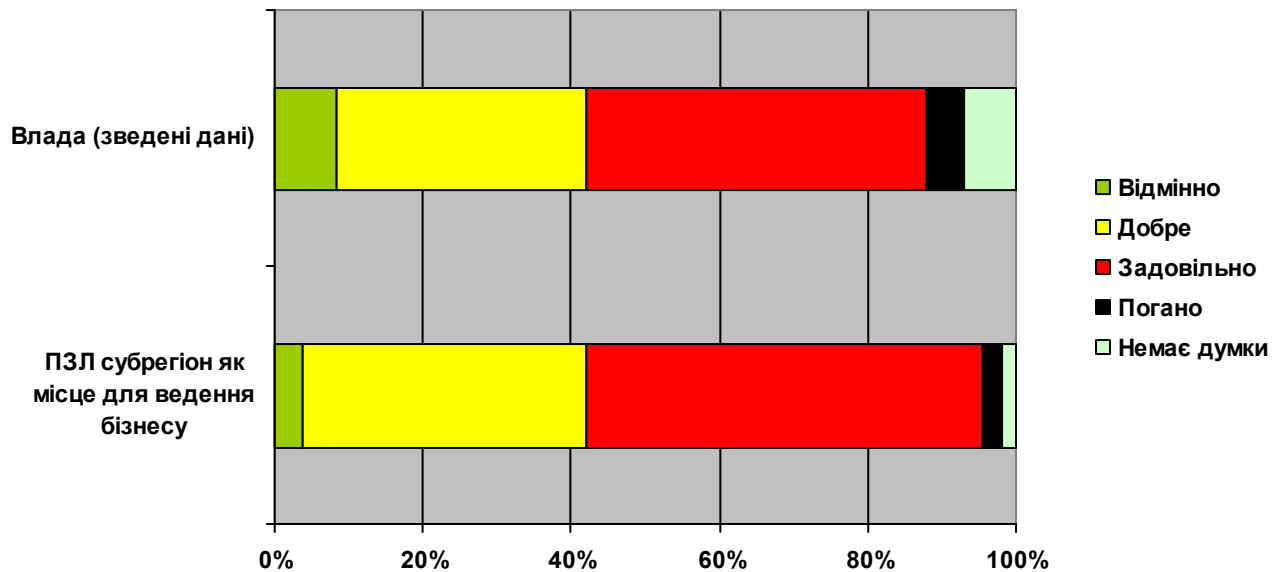
3 респонденти оцінили якість роботи районної влади на «відмінно». На «добре» районну владу оцінили 6 бізнесменів, 28 на «задовільно». Жодного респондента не оцінили роботу районних органів влади як погану. Три респонденти не виявили бажання відповісти на це запитання.

Кремінський район, як місце для ведення бізнесу, отримало також оцінку з боку підприємців. Один респондент вважає район «відмінним» місцем для ведення бізнесу, а «добрим» вважають - 6 респондентів. Задовільним місцем для ведення бізнесу Кремінський район вважають представники 32 підприємства району. Місцевий бізнес-клімат не отримав жодної незадовільної оцінки. Один респондент утримався від відповіді.

Північно-Західний субрегіон Луганської області.

Підприємці трьох міст та району оцінили також бізнес-клімат у субрегіоні в цілому, тобто у об'єднанні сусідніх територіальних громад міст Северодонецьк, Лисичанськ, Рубіжне та Кремінський район. 6 респондентів вважає субрегіон «відмінним» місцем для ведення бізнесу, а «добрим» вважають 59 респондентів. Задовільним місцем для ведення бізнесу субрегіон вважають представники 83 підприємці. Субрегіональний бізнес-клімат отримав 4 незадовільних оцінок. 3 респондента утрималися від відповіді.

Утримання від відповідей за канонами соціології, найбільш імовірно, слід вважати негативними, припускаючи, що респонденти вирішили не афішувати своє негативне ставлення до бізнес-клімату в місті, субрегіоні чи до міської влади.

Мал. 28. Загальні враження про місцеву владу та місцевий бізнес-клімат

Загалом для більшості міст України та промислових міст Східної Європи, як правило, саме місто підприємцями оцінюється вище, як влада.

Серед найважливіших сильних сторін місцевого бізнес-клімату неодноразово називали: робота з покращення міської інфраструктури, доброзичливість населення та взаємо порозуміння, поступову демократизацію стосунків бізнесу та влади, бажання місцевої влади налагодити не тільки економічний розвиток міста, але й духовний та культурний, відкритість влади, розвинута промислова інфраструктура, сприятливе географічне розташування міста, розвиток ринку споживачів, залучення інвесторів у місто, наявність вільних енергетичних потужностей, поступовий розвиток житлово-комунальної інфраструктури, бренд міста, наявність «браунфілдів», тенденція виходу міста з кризи.

Негативні чинники, визначені респондентами: поганий контакт органів влади з бізнесом; бюрократія в одержанні дозволів для ведення господарської діяльності; відсутність підтримки малого бізнесу; відсутність власних ресурсів і ресурсів міського бюджету, відсутність розробленої стратегії та динамічного розвитку, ліквідація вугільної промисловості, відсутність будівництва житла, не достатня якість санітарного очищення міста і роботи жилсервісів, погані дороги, недостатній обсяг робіт для транспорту, недостатня зайнятість населення, недостатня завантаженість потужностей бюджетоутворюючих підприємств, відсутня Спілка підприємців.

V. УЗАГАЛЬНЕНИЙ ВИСНОВОК

Цей звіт про результати опитування підприємців відображає узагальнені думки бізнесової спільноти трьох економічно об'єднаних міст Северодонецьк, Лисичанськ, Рубіжне та Кремінського району. Їхнє спільне ставлення до міської та районної влади значною мірою визначатиме, яким буде економічне майбутнє субрегіону в цілому – зростання, застій чи занепад. Звіт допоможе Комітету з економічного розвитку Північно-Західного субрегіону Луганської області буде корисним для міської влади трьох міст та району в роботі над підтримкою та поліпшенням бізнесового клімату як в окремих громадах, так і в субрегіоні в цілому.

Висловлюємо вдячність усім представникам підприємств, котрі поділилися своїми думками та надали корисну інформацію Комітету з економічного розвитку.